

Рядно О.А.,

доктор технічних наук, професор кафедри
вищої математики та комп'ютерних технологій
Дніпропетровської державної фінансової академії,

Піскунова О.В.,

кандидат технічних наук, доцент,
докторант кафедри економіко-математичних методів
ДВНЗ “Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана”,

Рибальченко Л.В.,

старший викладач кафедри вищої математики
та комп'ютерних технологій
Дніпропетровської державної фінансової академії

МОДЕЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

На основі агрегованих показників фінансової діяльності страхових організацій по окремих регіонах України проаналізовано розвиток вітчизняного страхового ринку в регіональному аспекті. З допомогою методу модифікованої головної компоненти побудовано узагальнений показник розвитку страхування в регіонах країни за 2005—2006 роки.

On the basis of aggregated indices for the financial activity of insurance organizations in separate regions of Ukraine the authors analyze the development of Ukrainian insurance market in a regional aspect. Using the method of modified chief component a generalized index for the development of insurance in Ukraine during the 2005-2006 period is derived.

Страхування є ефективним методом раціонального управління ризиком, що зумовлює його особливу роль у ринковій економіці. Створення ефективної системи страхового захисту — одне з найважливіших завдань соціально-економічного розвитку України. Нині можна говорити, що вітчизняний страховий ринок уже сформувався й досить швидко розвивається. Водночас його розвиток по регіонах України дуже нерівномірний. Тому виникає потреба у дослідженні розвитку страхування в регіональному аспекті, для чого доцільно застосувати методи економіко-математичного моделювання.

Серед наукових праць, у яких досліджується розвиток страхового ринку в регіонах України, можна, зокрема, виділити роботу Г.Ф. Азаренкова¹, де розглянуто засади формування регіонального піднесення страхового ринку в Україні, та роботу Н. Бударіної й С. Ісютіна², що в ній досліджується розвиток страхового ринку у Східному регіоні. У працях, присвячених математичним методам у дослідженні діяльності страхових компаній, мова, як правило, йде про моделі для використання

¹ Азаренков Г.Ф. Регіональні чинники розвитку страхової діяльності в Україні // Фінанси України. — 2005. — № 7. — С. 147—153.

² Бударіна Н., Ісютін С. Розвиток страхового ринку в Східному регіоні // Економіст. — 2005. — № 6. — Чер. — С. 77—79.

в актуарних розрахунках. У роботі О.В. Піскунової, О.А. Рядна, Л.В. Рибальченко³ на основі вибірових даних щодо показників діяльності окремих страхових організацій із допомогою методів факторного аналізу визначено основні стратегії страхових компаній України. Утім, розглянута вибірка страхових компаній не дає досить повного уявлення про розвиток страхування в регіонах.

Метою цієї роботи є аналіз у регіональному аспекті розвитку вітчизняного страхового ринку на основі агрегованих даних по регіонах України та побудова узагальненого показника розвитку страхування в регіонах з допомогою методу модифікованої головної компоненти.

Інтенсивний розвиток страхового ринку в Україні, що розпочався наприкінці минулого десятиріччя, у 2005 році призупинився. У табл. 1 наведено дані Державного комітету статистики України за 2000—2006 роки⁴ щодо обсягів надходжень страхових платежів та виплат страхових сум і страхових відшкодувань на душу населення, частки страхових виплат у страхових платежах, частки страхових платежів, що передані в перестраховування, та частки надходжень від добровільного майнового страхування у страхових платежах.

Із табл. 1 видно, що середньодушові надходження страхових платежів за період з 2000-го по 2004 рік зросли майже в 10 разів, водночас не відбулося адекватного зростання середньодушових страхових виплат, у результаті чого частка страхових виплат у страхових платежах зменшилася з 19,7 % у 2000 році до 8,3 % у 2004-му. У розвинених країнах цей показник сягає 70—90 %. Крім того, протягом 2000—2004 років відбувалося зростання частки страхових платежів, переданих у перестраховування, та частки надходжень від добровільного майнового страхування у страхових платежах.

Таблиця 1. Динаміка основних показників розвитку страхування в Україні у 2000—2006 роках

Рік	Страхові платежі на душу населення, грн	Страхові виплати на душу населення, грн	Частка страхових виплат у страхових платежах, %	Частка страхових платежів, що передані в перестраховування, %	Частка надходжень від добровільного майнового страхування у страхових платежах, %
2000	41,8	8,23	19,7	43,3	61,1
2001	60,4	8,79	14,5	47,6	69,2
2002	92,1	11,4	12,4	47,5	72,9
2003	179	19,9	11,2	56,8	78,1
2004	396	32,8	8,3	61,5	80,7
2005	275	40,5	14,7	47,4	70,1
2006	286	58,6	20,5	42,1	70,6

³ Піскунова О.В., Рядно О.А., Рибальченко Л.В. Перспективи розвитку страхового ринку в регіонах України // Економіка: Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. — 2007. — № 97. — С. 50—53.

⁴ Звіт про фінансову діяльність страхових організацій у 2006 році / Державний комітет статистики України.

Така динаміка показників діяльності страхових організацій України свідчить про наявність серйозних проблем у розвитку страхового ринку. По-перше, за низької частки страхових виплат у страхових платежах страхування не виконує своєї основної функції захисту майнових інтересів громадян. До того ж занадто великий відсоток страхових платежів, переданих у перестраховання, який перевищує верхню оптимальну межу, та висока частка надходжень від добровільного майнового страхування у страхових платежах можуть свідчити про значний обсяг тіньових коштів, що “прокручуються” з допомогою так званих “схемних” операцій зі страхування й перестраховання. Таке становище склалося через тривалу реалізацію в Україні політики підтримки розвитку страхування, внаслідок чого страхування як вид економічної діяльності отримало значні переваги перед іншими сферами. З метою зменшення “схемних” операцій і вивезення коштів за кордон у 2004 році було прийнято Закон “Про внесення змін до Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств”, що передбачав, зокрема, жорсткіші вимоги до ліцензування страхової діяльності та проведення операцій із перестраховання, а також обмежував витрати на добровільні види страхування, які можна віднести до валових витрат платника податків.

Як бачимо з табл. 1, після набрання цим законом чинності тенденції розвитку страхового ринку в Україні дещо змінилися. Так, у 2005—2006 роках скоротилися обсяги середньодушових надходжень страхових платежів, тоді як обсяги середньодушових страхових виплат зросли й частка страхових виплат у страхових платежах перевищила 20 %. Також у цей період зменшилася частка страхових платежів, що передані в перестраховання, та частка надходжень від добровільного майнового страхування у страхових платежах.

Тепер розглянемо розвиток страхового ринку України в регіональному аспекті. У табл. 2 наведено деякі показники діяльності страхових компаній у регіонах України за 2006 рік⁵: загальна кількість страхових компаній, обсяги середньодушових надходжень страхових платежів зі страхування й перестраховання, обсяги середньодушових виплат страхових сум і страхових відшкодувань зі страхування й перестраховання, частка страхових виплат у страхових платежах, відсоток страхових платежів, що передані в перестраховання, та частка надходжень від добровільного майнового страхування у страхових платежах.

Як видно з таблиці, в Україні спостерігаються значні регіональні відмінності в розвитку страхування. Так, із 414-ти страхових компаній України 252 знаходяться в м. Києві (60 % усіх страхових компаній). У Донецькій області зосереджено 26 страхових організацій, що майже в 10 разів менше, ніж у м. Києві, в Дніпропетровській — 23, Харківській — 22, Одеській — 21, Запорізькій — 16, Київській — 11. Кількість страхових організацій у інших регіонах України не досягає десяти. При розгляді обсягів середньодушових страхових платежів за регіонами спостерігається приблизно

⁵ Звіт про фінансову діяльність страхових організацій у 2006 році / Державний комітет статистики України.

Таблиця 2. Показники розвитку страхового ринку в регіонах України у 2006 році

Регіони	Кількість страхових компаній	Страхові платежі на душу населення, грн	Страхові виплати на душу населення, грн	Страхові платежі від страхування на душу населення, грн	Частка страхових виплат у страхових платежах, %	Частка страхових платежів, що передані в перестрахування, %	Частка надходжень від добровільного майнового страхування у страхових платежах, %
АР Крим	5	14,4	0,3	9,1	1,9	62,1	57,2
Дніпропетровська	23	216	40,9	194,9	18,9	34,8	80,4
Донецька	26	197	31,6	132	16,0	61,6	55,9
Запорізька	16	245	33,2	223,8	13,5	94,2	74,8
Івано-Франківська	4	36	0,6	34,8	1,8	4,3	46,0
Київська	11	176	21,1	66,2	12,0	33,4	58,4
Луганська	4	208	28,8	18,2	13,9	31,1	7,6
Львівська	6	86,8	28,6	84,2	33,0	22,4	54,8
Миколаївська	3	36,3	8,1	36,1	22,2	9,1	69,8
Одеська	21	186	13,4	139,2	7,2	70,8	61,2
Полтавська	5	70,5	11,3	67,3	16,0	36,5	78,8
Рівненська	3	292	276	56,1	94,5	3,0	0,7
Сумська	1	3,6	0,3	3,6	7,9	6,4	5,1
Тернопільська	2	3,3	0,3	3,3	9,4	5,2	0,2
Харківська	22	407	69,3	145,4	17,0	61,6	31,3
Черкаська	2	0,7	0	0,5	6,7	0	71,4
Чернігівська	3	25,7	4,1	25,3	15,8	3,6	73,2
м. Київ	252	3002	608	2219	20,3	37,0	49,0
м. Севастополь	3	24,2	4,9	22,3	20,1	28,4	42,0
У цілому по Україні	414	287,2	58,8	198,8	20,5	42,1	48,9

така сама картина: обсяги страхових надходжень на душу населення в м. Києві становлять 3002 грн, у Харківській області — 407 грн, у Запорізькій — 245 грн, Дніпропетровській — 216 грн, Донецькій — 197 грн, Одеській — 186 грн і Київській — 176 грн. За винятком Луганської та Рівненської областей у інших регіонах країни цей показник менший за 100 грн. У таких областях України, як Вінницька, Закарпатська, Житомирська, Хмельницька й Чернівецька, даних по яких у табл. 2 не наведено, показники розвитку страхування — майже на нульовому рівні.

Як бачимо з табл. 2, у Рівненській і Луганській областях за невеликої кількості страхових організацій обсяг страхових платежів становить, відповідно, 292 і 208 грн на душу населення регіону. Причому основна частка страхових платежів припадає на надходження від перестрахування. Зазначимо, що в Рівненській області середньодушові надходження страхових платежів у 2006 році зросли більш ніж у 10 разів (у 2005-му вони становили 27 грн).

Отже, за рівнем розвитку страхового ринку регіони України поділяються на три групи: до першої належать Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Одеська й Харківська області; до другої — Луганська та Рівненська області; до третьої — решта регіонів України. Крім того, окреме місце займає м. Київ. Порівняльний аналіз середніх значень показників діяльності страхових організацій у першій і третій групі свідчить, що середня кількість страхових організацій у регіонах першої групи більш ніж у 6 разів перевищує середню кількість організацій у регіонах третьої групи; обсяг середньодушових надходжень страхових платежів у регіонах першої групи перевищує аналогічний показник щодо другої групи майже вдесятеро, середнє значення частки страхових платежів, що передані в перестраховання, — майже вчетверо. Втім, частка надходжень від добровільного майнового страхування у страхових платежах у регіонах третьої групи нижча. Аналіз статистичних показників діяльності вітчизняних страхових компаній у регіональному аспекті дає змогу зробити висновок: великі значення обсягів середньодушових надходжень страхових платежів у окремих регіонах України, що на порядок перевищують аналогічні показники в інших регіонах, можуть свідчити не про високий рівень розвитку страхового ринку в регіоні, а про значні обсяги коштів, що приховуються від оподаткування.

Для поглибленого дослідження діяльності страхових компаній у регіональному аспекті та комплексної оцінки рівня розвитку страхового ринку було створено узагальнений показник розвитку страхування в регіонах України. Для цього застосовувався метод модифікованої головної компоненти⁶. Пошук названої компоненти ґрунтується на такій базовій ідеї: серед усіх скалярних змінних, що характеризують розвиток страхування, шукаємо таку, за значеннями якої можна найточніше відновити (з допомогою відповідних моделей лінійної регресії) значення всіх часткових критеріїв $\tilde{X}_1, \tilde{X}_2, \dots, \tilde{X}_m$, що розглядаються.

Виходячи з поставленої мети дослідження, було відібрано такий апостеріорний набір вихідних статистичних показників, що характеризують різні аспекти розвитку страхового ринку в регіонах України: \tilde{X}_1 — кількість страхових організацій у регіоні (стимулятор); \tilde{X}_2 — надходження страхових платежів зі страхування й перестраховання, грн на одну особу (стимулятор); \tilde{X}_3 — виплати страхових сум і страхових відшкодувань зі страхування й перестраховання, грн на одну особу (стимулятор); \tilde{X}_4 — надходження страхових платежів від страхування, грн на одну особу (стимулятор); \tilde{X}_5 — частка страхових виплат у страхових преміях, % (вважалося, що оптимальне значення показника становить 70 %), та \tilde{X}_6 — частка страхових премій, які передані в перестраховання, % (вважалося, що оптимальне значення показника перебуває в межах від 5 % до 50 %).

Необхідною процедурою побудови узагальненого показника є попередня уніфікація відібраних вихідних показників, тобто застосування до них такого

⁶ Айвазян С.А. К методологии измерения синтетических категорий качества жизни населения // Экономика и математические методы. — 2003. — Т. 39. — № 2. — С. 33—53.

перетворення, в результаті якого всі вони вимірюватимуться в N -бальній шкалі. При цьому нульове значення перетвореного показника відповідатиме найнижчому рівневі розвитку, а максимальне значення N — найвищому. Така уніфікація забезпечує порівнянність сформованої інформаційної бази.

Зауважимо, що уніфікація виконується за різними формулами для показників-стимуляторів та показників-дестимуляторів. Це пов'язано з необхідністю уніфікації тих складових, за якими ранжування здійснювалося від максимального до мінімального значень, і тих, за якими воно виконувалося у протилежному напрямку.

Для показників-стимуляторів, зростання яких сприяє розвитку страхування в регіоні, значення відповідної уніфікованої змінної розраховується за формулою⁷:

$$x_{ij} = \frac{\tilde{x}_{ij} - \tilde{x}_{j \min}}{\tilde{x}_{j \max} - \tilde{x}_{j \min}} N.$$

де x_{ij} — i -те значення j -ого вихідного уніфікованого показника $X_j (i = \overline{1, n}, j = \overline{1, m}, n$ — кількість спостережень за вихідним показником X_j, m — кількість вихідних показників); \tilde{x}_{ij} — i -те значення j -ого вихідного неуніфікованого показника \tilde{X}_j ; $\tilde{x}_{j \min}$ — мінімальне значення j -ого вихідного неуніфікованого показника \tilde{X}_j ; $\tilde{x}_{j \max}$ — максимальне значення j -ого вихідного неуніфікованого показника \tilde{X}_j .

Для показників-дестимуляторів, зростання яких негативно впливає на розвиток страхового ринку, значення відповідної уніфікованої змінної розраховується за формулою:

$$x_{ij} = \frac{\tilde{x}_{j \max} - \tilde{x}_{ij}}{\tilde{x}_{j \max} - \tilde{x}_{j \min}} N.$$

Якщо вихідний показник \tilde{X}_j пов'язаний із інтегральним показником немонотонною залежністю (тобто між $\tilde{x}_{j \min}$ та $\tilde{x}_{j \max}$ існує оптимальне значення $\tilde{x}_{j \text{opt}}$ у межах від 5 % до 50 %, за якого досягається найвищий рівень розвитку), то значення відповідної уніфікованої змінної \tilde{X}_j розраховується за формулою⁸:

$$x_{ij \text{opt}} = \left(1 - \frac{|\tilde{x}_{ij} - \tilde{x}_{j \text{opt}}|}{\max \{(\tilde{x}_{j \max} - \tilde{x}_{j \text{opt}}), (\tilde{x}_{j \text{opt}} - \tilde{x}_{j \min})\}} \right) N.$$

Розрахунок узагальненого показника Y здійснюється за формулою:

$$Y = \sum_{j=1}^m w_j X_j, \quad (1)$$

де w_j — коефіцієнт ваги, з якою j -а уніфікована ознака \tilde{X}_j враховується при обчисленні узагальненого показника. Значення коефіцієнтів ваги w_j розраховувались методом модифікованої головної компоненти.

⁷ Айвазян С.А. К методологии измерения синтетических категорий качества жизни населения // Экономика и математические методы. — 2003. — Т. 39. — № 2. — С. 33—53.

⁸ Там само.

Побудова першої головної компоненти F_1 здійснювалася за такою процедурою⁹:

1. За вихідними значеннями уніфікованих показників X_1, X_2, \dots, X_m обчислено стандартизовані значення цих показників $X_1^*, X_2^*, \dots, X_m^*$ та побудовано матрицю X^* стандартизованих значень вихідних факторів і матрицю \mathbf{R} парних кореляцій $\mathbf{R} = \frac{1}{n} \mathbf{X}^{*T} \mathbf{X}^*$, де n — кількість спостережень (у нашому випадку — число регіонів, що розглядалися).

2. Для обчислення першої головної компоненти $F_1 = l_1 X^*$ розв'язувалась оптимізаційна задача:

$$\begin{cases} D(l_1 \mathbf{X}^*) \rightarrow \max; \\ l_1 l_1^T = 1, \end{cases}$$

Система рівнянь для визначення l_1 має вигляд:

$$(\mathbf{R} - \lambda_1 \mathbf{I}_m) l_1^T = 0,$$

де λ_1 — найбільше власне значення матриці \mathbf{R} , яке знаходиться розв'язанням характеристичного рівняння: $|\mathbf{R} - \lambda_1 \mathbf{I}_m| = 0$, де \mathbf{I}_m — одинична матриця розмірності m .

Таким чином, перша головна компонента F_1 знаходиться як лінійна комбінація:

$$F_1(\mathbf{X}^*) = l_1 \mathbf{X}^*,$$

де l_1 — власний вектор матриці \mathbf{R} , що відповідає найбільшому власному числу λ_1 цієї матриці.

Як міра інформативності першої головної компоненти F_1 визначається частка k сумарної дисперсії D цієї компоненти в загальній дисперсії вихідних показників¹⁰:

$$k = \frac{D(F_1)}{D(X_1^*) + \dots + D(X_m^*)}.$$

Оскільки $D(F_1) = \lambda_1$, $D(X_1^*) = \dots = D(X_m^*) = 1$, то критерій інформативності k може бути представлений у вигляді:

$$k = \frac{\lambda_1}{m}.$$

Область непрацездатності єдиного скалярного індикатора певного вихідного показника визначається нерівністю:

$$k < k^*.$$

Згідно з методом модифікованої головної компоненти¹¹, при розрахунках за формулою (1) як ваги w_j використовувалися квадрати компоненти j власного вектора l_1 коваріаційної матриці змінних X_1, X_2, \dots, X_m .

⁹ Сошникова Л.А. и др. Многомерный статистический анализ в экономике: Учеб. пособ. для вузов / Авт.: Л.А. Сошникова, В.Н. Тамашевич, Г. Уебе, М. Шефер; под ред. проф. В.Н. Тамашевича. — М.: ЮНИТИ — ДАНА, 1999. — 598 с.

¹⁰ Там само.

¹¹ Айвазян С.А. К методологии измерения синтетических категорий качества жизни населения // Экономика и математические методы. — 2003. — Т. 39. — № 2. — С. 33—53.

При побудові узагальненого показника розвитку страхування в регіонах України за формулою (1) для порівняння коефіцієнти ваги w_j визначалися також і другим методом, а саме як частка дисперсії $D(X_j)$ показника X_j у загальній дисперсії всіх вихідних показників:

$$w_j = \frac{D(X_j)}{\sum_{j=1}^m D(X_j)}.$$

На основі вищенаведеної методики створено узагальнений показник розвитку страхування в регіонах країни у 2005¹² і 2006¹³ роках. Розрахунок цього показника здійснювався з допомогою програмного статистичного пакета SPSS і електронних таблиць Excel. При цьому було прийнято, що $N = 10$, $k^* = 0,5$. Зазначимо, що в процесі розрахунків за методом модифікованої головної компоненти дисперсія, яка пояснюється першою головною компонентою, становила понад 50 %, тобто в усіх випадках критерій працездатності методу виконувався.

У табл. 3 наведено розрахункові значення $Y^{(I)}$ і $Y^{(II)}$ інтегральних показників розвитку страхування в регіонах України у 2005-му і 2006 роках, отримані, відповідно, першим (модифікованої головної компоненти) та другим (як частки дисперсії) методом. А також рейтинг областей України за значенням створеного інтегрального показника. При цьому, оскільки основні показники розвитку страхування в м. Києві на порядок перевищують аналогічні показники інших регіонів України, при розрахунках узагальненого показника місто Київ не розглядалося.

Як видно з таблиці, результати розрахунків узагальнених показників розвитку страхування $Y^{(I)}$ і $Y^{(II)}$, одержані, відповідно, першим і другим методом, досить добре узгоджуються. Разом із тим більш стійкі групи лідерів та аутсайдерів отримані методом модифікованої головної компоненти, що свідчить про певну перевагу цього методу порівняно з другим.

Найвищий рейтинг розвитку страхування у 2006 році мала Харківська область, друге і третє місця посіли, відповідно, Дніпропетровська й Донецька області. Як бачимо з табл. 3, склад груп регіонів-лідерів (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Одеська й Харківська області) та регіонів-аутсайдерів (Черкаська, Сумська й Тернопільська області) у 2005—2006 роках майже не змінився. Деякі зрушення відбулись у межах самих груп. Як уже зазначалося, до аутсайдерів належать також Вінницька, Закарпатська, Житомирська, Хмельницька й Чернівецька області. Досить високий бал (5,1 бала за 10-бальною шкалою) отримала у 2006 році Рівненська область, піднявшись із 14-го місця на 6-те завдяки високим середньодушовим страховим преміям і страховим виплатам.

Отже, у результаті проведеного дослідження виявлено значні диспропорції в розвитку страхового ринку за регіонами країни. Крім того, аналіз статистичних

¹² Звіт про фінансову діяльність страхових організацій у 2005 році / Державний комітет статистики України.

¹³ Звіт про фінансову діяльність страхових організацій у 2006 році / Державний комітет статистики України.

Таблиця 3. Результати розрахунків інтегрального показника розвитку страхування в регіонах України

Регіони	Y(I)				Y(II)			
	2005 рік		2006 рік		2005 рік		2006 рік	
	Бал	Місце	Бал	Місце	Бал	Місце	Бал	Місце
АР Крим	1,42	12	2,24	13	1,87	12	2,11	13
Дніпропетровська область	6,37	4	7,30	2	6,31	5	6,93	2
Донецька область	6,24	5	6,29	3	6,37	4	6,19	3
Запорізька область	7,71	1	5,88	4	7,76	1	5,46	4
Івано-Франківська область	1,78	10	2,37	12	2,02	10	2,05	12
Київська область	6,79	3	3,70	8	6,39	3	3,47	8
Луганська область	2,51	7	3,43	9	2,81	8	2,98	9
Львівська область	2,45	8	3,72	7	2,90	7	3,40	7
Миколаївська область	1,80	9	2,45	11	2,39	9	2,16	11
Одеська область	4,34	6	5,51	5	4,21	6	5,29	5
Полтавська область	1,68	11	3,19	10	1,98	11	2,82	10
Рівненська область	0,75	14	5,10	6	1,05	14	5,04	6
Сумська область	0,45	17	1,58	16	0,86	17	1,31	16
Тернопільська область	0,55	15	1,66	15	0,95	15	1,42	15
Харківська область	6,90	2	7,56	1	6,88	2	7,12	1
Черкаська область	0,51	16	1,51	17	0,93	16	1,29	17
Чернігівська область	0,82	13	2,18	14	1,26	13	1,91	14

показників діяльності вітчизняних страхових компаній у регіональному аспекті дає змогу зробити висновок, що великі значення обсягів середньодушових надходжень страхових платежів у окремих регіонах України, що на порядок перевищують аналогічні показники в інших регіонах, можуть свідчити не про високий рівень розвитку страхового ринку в регіоні, а про значні обсяги коштів, що приховуються від оподаткування.

Для поглибленого дослідження діяльності страхових компаній у регіональному аспекті та комплексної оцінки рівня розвитку страхового ринку з допомогою методу модифікованої головної компоненти створено узагальнений показник розвитку страхування в регіонах України.